

MATICS ERZSÉBET:

Pedagógiai értékek Ady Endre költészetében.

Szeged, 1948. 81 p.

Diss. A 170

Diss. A 170

Mes for

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
Neveléstudományi Intézetének Könyvtára

Lelt. napló: 4a Lsz.: 2011

_____ csoport: _____ szám.

PEDAGOGIAI ÉRTÉKEK
ADY-ENDRE KÖLTÉSZETÉBEN

Irta:

Matics Erzsébet

A M.		TUDOMÁNYEGYETEM	
BÜLSÉSZET- NYELV- ÉS TÖRTÉNETI MŰKÖZMŰVÉSZETI KAR			
583		1948. 48. sz. szám.	
Érkezett: 48. 11		nő 28.	
Beszám.	Lapok:	Melléklet:	
		drb.	

Pedagógiai doktori értekezés.

Diss. A 170

Doktori értekezésem tárgyának kidolgozásában segítséget nyújtottak azok az élő és holt szerzők, akiknek műveit az irodalmi utalásokban felsoroltam. A forrásmunkákban talált segítséget azonban messze meghaladta az a támogatás és utmutatás, amit Mester János egyetemi ny.r.tanár urtól kaptam. A tárgy nevelői értékelésének irányító szempontjait és a részekben mutatkozó összefüggések határozottabb felismerését neki köszönhetem. Jólesik, ha ezért tanítványi hálámat előljáróban is kifejezhetem.

I.

A nevelő munkájának legkisebb részletében is értékekkel dolgozik. Értékel, ha a nevelés lehetséges céljai között válogat, ha keresi az alkalmas eszközöket, ha vizsgálja, hogy a kiválasztott ismeretanyag közléséhez milyen hatás fűződhetik, ha különböztet a gyermek tulajdonságai és képességei között vagy ha arra törekszik, hogy gyermeket magát is képessé tegye fokozatosan önállósuló és szilárduló értékelésre. A nevelőnek tehát, mielőtt hivatásának ellátásához lát, önmagában tisztán kell látnia, hogy mit tekint értéknek.

Az érték, mint önálló fogalom, a közgazdaságtanból nőtt ki és lépett a filozófián keresztül más tudományágak területére. Az értéknek megfelelő fogalom elvi vizsgálata és szabados elhatárolása előtt is volt érték és értékelés. Az érték-élmény olyan régi, mint az ember érzelmi világa, a vágya és értelmi fontolgatásának kezdete.

Az érték, mint fogalom szorosan összefügg a szükséglet fogalmával. Ez az összefüggés a legközlelebbi oka annak, hogy először a közgazdászok vizsgálták behatóan az érték fogalmát. Még a közgazdaságtan területén tisztázták az érték kettős jelentését is. Érték vagy értékhordozó az a dolog, ami szükségletet elégít ki, kellemes érzést vált ki, vagy ami közvetve lehetővé teszi, hogy szükségletet kielégítsünk vagy kellemes érzést előidézzünk. De érték a és számunkra elsősorban az az érték a dolognak az a sajátosága, viszonylata is, amelynél fogva alkalmas arra, hogy szükségletet közvetlenül vagy közvetve kielégítsen, kellemes érzést okozzon. Az utóbbi értelemben vett érték azon az alanyi kapcsolaton nyugszik, amely a szükségletet érző ember és az annak kielégítésére alkalmas dolog között van, vagy lehetséges.

Az emberi szükségletek száma mérhetetlen és fajtái is alig áttekinthetők.

hetők. Ennek megfelelően számtalan értékes dolog van és a dolgoknak számtalan olyan sajátága vagy viszonylata, amelyre tekintettel értékesek lehetnek. És mert az értékelés - az az állásfoglalás, hogy valamit értékesnek tartunk-e vagy nem - azon az egyéni viszonylaton fordul meg, amelynek egyes alkotó elemei, a szükséglet, a kielégítésre alkalmas dolog és az értékelő egyes ember, változóak: ugyanaz a dolog egyik ember számára rendkívüli értéket képvisel, a másik előtt érték szempontjából kevésbé jelentős, a harmadik előtt pedig éppen értéktelen lehet.

Az értékeknek és értéklehetőségeknek ebben a halmazában a tudomány - elsősorban az értéktudomány - igyekszik rendet teremteni, az alanyi értékelés eshetőségeitől szabad, általános értékeket keresni és ezek segítségével értékrangsor és értékrendszert felállítani. A tudomány itt céltudatosan, módszeresen és természetesen összehasonlít-

hatatlanul más eredménnyel ugyanazt a feladatot végezte el, amellyel a cselekvő ember minden nap szemben áll. Az emberi cselekvés indítói és irányítói között értékek mindig szerepelnek. Az ember azzal, hogy cselekszik és azzal, hogy hogyan cselekszik, egyszersmind értékkel is. Válogat a lehetőségek közül, követ vagy visszautasít indítókat, szembeállítja a felmerülő értékszempontokat, megoldja az értékösszeütközéseket - és mindezt saját pillanatnyi és esetleges érték-rangsora szerint.

A tudományos értékfogalom azon az állandóan tapasztalt tényen alapszik, hogy az egyik létező lényegénél fogva a másik létezőnek javára vagy kárára válik. A mindenséget összetartó harmonia a kozmosz, azt kívánja, hogy javára válják minden dolog minden másnak, de a valóság nem ezt mutatja. A természet is vajódik és új világot vár.

Az előbbi alapvető tényre épül a rövid latin meghatározás: "relatio per-

ficientis ad perficiendum" a tökéletesítő vonatkozása a tökéletesítendőhöz.

Emberi viszonylatban ez jelenti valamely dolog alkalmasságát arra, hogy végcélunk elérését, eszményi létünk kibontakozását előmozdítsa az, amit igazán értékek ismerünk el. Ez történik azzal, hogy a külvilág tárgyai, személyei bennünk érzelmet gerjesztenek, vágyakat ébresztenek és szükségleteinket, igényeinket kielégítik.

A cselekvő ember a saját érték-rangsorához nem úgy jut, mint a tudomány. Rendszerint nem elvi szempontok, tárgyilagossági mérlegelések, gondos összehasonlítások, rendszeres és módszeres feldolgozások útján állítja fel érték-rangsorát, hanem ösztönei, érzelmi, lelki hajlamai, beleidegződött szokásai, környezete és egyéb külső hatások, s más - az értelemről és szabad belátástól távolabb eső - tényezők döntenek abban, hogy érték-rangsora mihez iga-

zodik, mennyire és hogyan alakul ki. Az egyéni értékrendszer kialakításában jelentékeny szerepe van a nevelőnek is. A nevelés hatása, a tudatos és szakavatott külső beavatkozás a gyermek belső fejlődésébe, helyes értékrendszer elfogadásához vezetheti a gyermeket; sőt hozzásegítheti ahhoz is, hogy ez a helyes értékrendszer meg is gyökeresedjék a gyermekben oly erősen, hogy cselekvései során külön latolgatás nélkül is, önkéntelenül azt kövesse.

A nevelőnek ahhoz, hogy ezt a feladatát sikerrel kísérelje meg, ismernie kell az értékek tudományos elrendezésének elvi alapjait, az értékek egyes csoportjait, azoknak egymáshoz való viszonyát. Mindezek ismeretében pedig még kell keresnie azokat az értékeket, amelyeknek nevelői szempontból különös jelentőségük van. De nevelői célból ismernünk kell a gyermek- és az ifju-lélek igényeit is, hogy ezekkel kössük össze a végső célokat, esz-

ményeket és értékeket.

Az értékelmélet tudománya különböző rendszerekbe foglalta az értékeket, de a nélkül, hogy általánosan elfogadott értékrendszert sikerült volna felállítania. Az értékeknek bizonyos osztályozását azonban, mint amilyen az abszolút és relatív, az ideális és a reális érték, az önérték és a levezetett érték, többé-kevésbbé általánosan elismertnek kell tekinteni. Ezeket a kategóriákat ezuttal csak annyiban vesszük számba, amennyiben arra a nevelési értékek rendszertani elhelyezése céljából szükségük van.

Nevelési érték a nevelési cél, vagy ami előmozdítja a nevelés célját, tehát általában mindaz, ami a nevelés eszköze lehet. A nevelési eszköz értéke nem abszolút érték, mivel nem független a körülmények és az idő változásától és nem is önérték, mert nem önmagánál fogva becses, hanem csak arra tekintettel, hogy hasznos, alkalmas a nevelési cél

szempontjából. Az abszolút értékhez és az önértékhez is fűződhetik nevelő érték, de az utóbbi sajáttság csak esetleges és viszonylagos. Lehetnek körülmények és időpontok, amikor az abszolút értéknek és az önértéknek nincs egyuttal nevelő értéke.

A nevelő érték viszonyát az ideális és a reális értékek kategóriájához az határozza meg, hogy a nevelőérték levezetett érték: vagyis csupán azért érték, mert hasznos egy cél elérése szempontjából. A hasznossági jegy a nevelőértéket a reális értékek csoportjához köti; de a cél, amelyre tekintettel a hasznosság megállapítható, maga eszményi és ezen keresztül a nevelői érték áthajlik az ideális értékek felé. Az ideális és a reális értékek csoportjának belső elhatárolását különben is nem annyira a minőségi, mint inkább a mennyiségi különbség jellemzi. Az ideális értékek és a reális értékek között genetikus összefüggést lehet felismerni. Ez alapon he-

lyes az a szemlélet, amely az ideális értékekben a reális értékekből kinőtt értékeket, a reális értékek eszményített legmagasabb fokát látja.

A reális értékek csoportjába tartozik minden ami szükséges, ami hasznos és ami kellemes. E hármas csoport fölött az ideális értékek síkjában szintén három értékcsoport áll: minden ami igaz, ami jó és ami szép. Az igaz, a jó és a szép teljes foglalata: a szent fogalma. Elérhetetlen magasságban lebeg az értékrendszer csúcán a hagiosz. A hagiosz tökéletes tartalma már a földöntuli lét felé mutat. Hatásának fénye azonban a földön is tükrözik. Irányít és viselője üszítő példát ad a földi gyökerekből kinőtt tökéletességre is; ebben van általános nevelői értéke.

A reális értékek között elsősorban a szükséges kell nevelési szempontból is alapértéknek tekintenünk. Az életműködés alapvető feltételei, továbbá azok a hajlamok és készségek, amelyekből az emberi

szervezet és lélek működése összetevődik, javarészt természeti, gazdasági és technikai értékeket képviselnek kulturális értékekkel elvegyülve. Ezeket az alapértékeket a pusztán lét: a bios értékeit, úgy kell a nevelőnek alkalmaznia és kezelnie, hogy az életszükségletek kielégítésével összefüggő értékek közlésén át fokozatosan, a gyermek fejlődésével arányos emelkedőkkel vezessen el az ismeretrendezés szükségének felismeréséhez, a gondolkodás szabályaihoz, a tudományhoz és végső sorban az ideális értékek fennsíkján: az igazsághoz. A szükséges, ekként alkalmazott reális értékeinek így lesz nevelő értéke is és így jön kapcsolatba a nevelő érték az igazság ideális értékével: a logosszal.

A hasznosság okából reális értékek, amelyek között a magasabbrendű gazdasági, technikai értékek a kulturális értékekkel bővebben vegyülnek mint a szükségesség címén reális értékek, nevelői szempontból akkor értékesek, ha a reális hasznosságból kiindulva az ideális jó felé nyitnak

utat. A nevelői érték ebben a vonatkozásban akkor teljes, ha a gyermek lelkében a szubjektív hasznos fogalmát a jó ideális értékével, az erkölccsel: az ethossal elválaszthatatlannal összeforrasztja.

A kellemes értékei, amelyek nagyjából az érzéki és az érzelteken tuli élvezésben jelentkeznek, gazdasági, technikai és kulturális javakból állnak, a kulturális javak egyre növekvő túlsúlyával. Itt a kellemestől az ideális szép irányába visz a felemelkedés utja. Ennek az utnak a nevelői fontosságát különösen fokozza, hogy ez az út vezet el az önzéstől az önzérdeken túlemelkedés és a nyers ösztönöktől a kifinomulás irányába is. A kellemes értékeken akkor van nevelői hangsúly, ha erre az utra vonzák a gyermeket. Ezen az úton azonban úgy kell a gyermeket végigvezetni, hogy az értéksorozat, amellyel a kellemestől az elvont szépig találkozik, fokozatosan és összefüggően bontakozzék ki előtte. A szép, egyre táguló szemhatárral, harmónikusan illeszkedjék a gyermek világké-

pébe; ne fedje el az igazat és a jót; ne szakítsa el a szálakat a valóságtól; ne rontsa, de erősítse és bővítse a nevelés más oldalain már kimunkált eredményeket.

Ezek azok a finom és kényes szempontok, amelyeknek lelkiismeretes kezelésén, gondos egyeztetésén és egyéni, esetszerű mérlegelésén fordul meg, a reálistól az ideálisig emelkedő értékek nevelői hatása és becse.

Az értékpedagógia lényege az, hogy az objektív értékeket: az örökértékű igazságot, szépséget, jóságot, szubjektív értékké kell átváltoztatnunk. Ez az érték-közvetítés és átszármaztatás a nevelés legnehezebb feladatai közé tartozik. Meg kell ismernünk mindenekelőtt mi az, amit a gyermek és az ifju értékesnek tart. Azután meg kell mutatnunk, hogy ez a feladat az életcél, amelynek meg akarjuk nyerni, hozzátartozik ahhoz, bennefoglaltatik abban, amit szeret. A következő lépés, hogy új értékérzést ébresszünk benne, a kisebb értékekből emelkedjünk fel a legmagasabbakig és segítsük rá az ifjúságot ezeknek az

átélésére, sőt alkotóképességük begyakor-
 lására és ellenőrzésére, amint ez a lel-
 kigyakorlatokon és csendesnapokon törté-
 nik. Ezekben ráeszmélünk arra, hogy min-
 den nemes törekvésünk bennfoglaltatik a
 "hagios", a szent eszményében és megvaló-
 sítható az igazi Krisztus követésében, pl.
 az ifju lélek egyik legvonzóbb sajátsága,
 hogy lelkesedik az igazságért, gyűlöli a
 képmutatást, a hazugságot és minden áldo-
 zatot meg tud hozni eszményiért. Mutassuk
 meg neki, hol található az örök igazság,
 s az örökké érvényes pedagógia, mely a
 korok szerint csak színeződik, de nem
 változik, akkor lelkesedni fog érte a ma-
 gasabb énjével és követésre bírja a pil-
 lanatnak élő u.n. periférikus ént. Erre
 szolgál az új pedagógiában a munkán és
 tevékenységen érzett öröm mellett, a kel-
 lően alkalmazott szimbolizmus, aminek ná-
 lunk legnagyobb képviselője Ady Endre.

II.

A nevelőnek akkor, amikor a gyermek lelkében tartós értéksorrend kialakítására törekszik, nemcsak azt a hatást kell számbavennie, amelyet a nevelői értékek alkalmazásával mag elérhet, hanem egyéb belső és külső tényezőt is, amelyeknek döntő hatása van a gyermekre. Számtalan ilyen tényezőtől a megértő neveléstudomány két belsőt emel ki: a valószínű született hajlamokat és képességeket, illetőleg ezeknek önneveléssel jellemvonásokká és készségekké fejlődését. A két belső tényezőhöz két külső tényező társul: az állandó környezet és a sors, hogy együtt és egymással kölcsönhatásban alakítsák a gyermek, az ifju és a felnőtt értéksorrendjét. E tényezők felett a nevelőnek nincs vagy csak kevés hatalma van. És mégis ismernie kell e tényezők tartalmát, hatását és erejük eredetét, mert céljait szolgáló tervét ezekhez kell igazítani. A nevelői eszközök, értékek többé-kevésbbé ezektől a tényezőktől is függ-

nek és a nevelői siker jelentékeny részben ezeken is megfordul.

A kiemelt négy általános nevelési tényező közül az állandó környezet és a sors az, amellyel külön is számolnia kell annak, aki olyan költő irodalmi értékeivel akar nevelni, mint Ady Endre. A tágabb értelemben vett állandó környezetnek, a társadalmi és a nemzeti közösségnek és a sorsnak a nevelői vizsgálata, a **fennálló** állami és társadalmi intézmények állapotának és helyzetének, valamint a kor uralkodó eszméinek ismeretét kívánja meg. Ezeknek állandó hatása alatt áll a gyermek és az ifju és ezeknek hatása alatt alakul ki bennük az értékek sora.

Egy kor közállapotának, állami és társadalmi intézményeinek vagy éppen a kor-eszmének egyidejű számbavétele, ha az nem csupán leírás, de értékelés is, kockázatos vállalkozás. Elmult korszak értékelő társadalomrajzát felvázolni, eszméinek hatásfokát lemérni, rendszerint még akkor is könnyebb feladat, ha az el-

mult korról kevesebb ismeretanyag áll rendelkezésre., mint arról, amelyben élünk. A távlat, az adott helyzetektől való függetlenség és a kívülálló elfogulatlansága hiányzik ahhoz, hogy biztosan ítéljünk saját korunk és társadalmunk felel.

Ha a nevelői hivatás mégis mellőzhetetlenné teszi, hogy saját korunk állami és társadalmi állapotával, intézményeinek jellegével és eszméiramlatainak hatásaival, mint alakító külső tényezővel foglalkozzunk, legfeltűnőbbnek az átalakulás általános jellegét, utemének állandó gyorsulását találjuk. Átalakulóban van állami életünk működése, gazdasági szervezetünk. Növényben az állami hatalom ereje, a központi szervezés, tervezés eszméje. Változás alatt az állami és társadalmi intézményeink belső tartalma és összefüggései. Módosul művelődésünk jellege. Új fogalmi körök alakulnak ki és a meglevő fogalmak új tartalmat kapnak. Új követelmények támadnak és valósulnak meg.

Elkövetkezett az értékek átértékelése is. S mindez egyre gyorsuló ütemben, szélesebbre táruló mederben.

A nevelő szempontjából a most jellemzett külső alakító tényező ereje hevesnek, hatásfoka magasnak látszik. A nyugvópontokról elmozdult környezet, az állandóság fellazulása, a hatások és az értékek eltolódása mélyen felszántja a gyermek lelkének talaját is. Ilyen mélyen szántott talajba vet most a nevelő.

A külső alakító tényezők általános háttéréből kiemelkedik és a nevelő szemébe ütközik az a hatás is, amely az elmúlt korszak egyes eseményeinek máig is fennálló következményeiből ered. A háború borzalmai, az emberi kegyetlenkedéseknek még mindig friss emlékei, a pusztulás látványa, a család áldozata, az elszegényedés, komor értékalakító hatások. A nevelői tervben ezekkel a külső hatásokkal alaposan számolnunk kell.

Végül éreznie és értékelni kell a nevelőnek a közösség élni akarásának elemi erejét, a megajulás általános vágyát, az építeni-akarási szép szándékát és a megcsufolt igazsággal szemben a bűnbánásig hajló jóvátétel igyekezetét. Lendítő és emelő környezeti hatások ezek! A tegnap és a ma komor színeit enyhítik és a holnap derűltnek ígérkező világa felé fordítják a tekintetet. A nevelőnek itt kell végeznie a ma feltett körszemléjét és a jövő felé fordítania arcát, amikor a bizalom erejével törekszik arra, hogy célja közelébe jusson.

III.

A nevelő útja akkor lesz az elvesztőktől mentes, ha induláskor tisztán látja célját, mert "akár az értelmi nevelésről beszélünk, akár nemesítésről, vagy építészetéről, mindenütt a cél tiszta felismerése, a felfogás egyneműsége, a határozott álláspont, amit elfoglalunk, adja meg a műnek mind hasz-

nossági értékét, mind szépségét." ^{1.}

A cél felismerése azonban korántsem olyan egyszerű, mint ahogyan azt általában véljük. "Az ember egysége megszakadt, az értékek tudata szétfoszlott. A technikai, gépi kultúra magát az emberi élet ritmuság rombolta le. A ritmus felakadásának állandó surlódás a következőképpen az egyéni belső élet és a társadalmi következmények közt... -állítja Ferriere." ^{2.}

A mai nevelőnek ezért sokszorosan nehéz a feladata, mert nemcsak harmóniát kell teremtenie a reábizottak lelkében, de világnézetüket is formálnia kell úgy, hogy később, vezetés nélkül is megtalálják helyüket a nagy emberi közösségben. Korunk pedagógusa nem követheti tehát kizárólagosan egyik pedagógiai irányzatot sem, de magáévá kell tennie, mindazt az eredményt, amit a különböző irányzatokból elismerhetünk. Nevelésünknek egyidejűleg vallásosnak, s Herbart-i értelemben erkölcsösnek kell lennie; másrészt natu-

ralista-racionalista és ugyanakkor pozitivistá elveket is magunkóvá kell tennünk. Követnünk és folytatnunk kell azt a pedagógiai irányzatot is, amely az individuális és szociális irányok között mintegy kiegyenlítő utat keres, hogy megőrizze és fejlessze az egyén értékes sajátosságait és ugyanakkor erős kapcsolatot építsen ki egyén és közösség között. De át kell hogy járja nevelésünket az az értékes nevelői törekvés is, amely Forster és követőinek gondolataiban megnyilvánul s végül nem nélkülözhetjük azokat a nevelői értékeket sem, melyek Ruskin, Lichtwark és az esztetikai irányzat követőinek nevelői szándékában rejlik.

Mindez világosan mutatja, hogy milyen végtelenül bonyolult és felelősségteljes az a munka, amit nevelésnek nevezünk. Ha eszmét keresünk, akkor a "nemesebb ember" eszméjét választhatjuk leginkább, mert "amilyen mértékben halad az egész közösség a nemesebb

utján, amilyen fokban közeledik az egyéniben, minőségileg folyton javuló emberanyag célja, a tudatos nemeseedés felé, olyan mértékben engedhetek me-revségükből a rendszer szigorú, kivé-telt nem ismerő törvényei, a betű sze-rint értelmességtől doktrínák, és olyan fokban tekintenek el az attól hajszál-nyira való eltérés büntül való felro-vásától." ³ Amikor ezen az úton igyek-szünk célunk felé, egyúttal arra törek-szünk, hogy az erkölcsi értékeket az értelmi és esztetikai értékek elé ho-lyezzük ugyan, de a nevelés alapjává mégis az értelmi ráhatást tegyük.

" Igaz, az értelem fejlettsége még nem jelenti az érzület nemességét, a sok ismeretből nem következik az er-kölcsös cselekvés, a tudásvágy kielé-gítése mellőzhető minden tekintetet másokra, közérdekre, eszményekre. De csak az értelem ismerheti fel az er-kölcsi értékeket, az értelmi fejlődés-sel jár együtt az erkölcsi tudatosság

mélyülése; csak a kiművelt elme keres és követ eszményeket; magát tökéletesíteni, másokat nemesíteni senki sem törekszik, aki célt nem lát és utat nem ismer. Akár maga találta meg, akár úgy fogadta el mástól; meggyőződése csak annak lehet, akinek érvei is vannak álláspontja igazolására; felelősséget csak az érezhet, aki felismerte, hogy másokkal összetartozik és tudja, mi következménye lehet a cselekvésnek. Az értelmi nevelés nem ismeretközlés csupán, hanem az elme kiművelése; ez az erkölcsi nevelés sikerének feltétele."4.

Az értelmi nevelésnek azonban csak akkor lesz meg ez a kívánatos hatása, ha az emberi elme kiművelését szolgáló ismeretközlés csoportjai között értékelő rangsort állítunk fel. Pedagógiai szempontból nem feltétlenül az az ismeret értéke, amelyik hasznos, vagy gyakorlati szempontból nélkülözhetetlen, hanem az, amelyik a nevelés célját segíti elő. Ha ebből a szempontból néz-

zuk a különböző tudományok köréből vett ismereteket, a nagyobb pedagógiai erőt nem a természettudományos, ismeretek között, hanem a szellemtudományi ismeretekben véljük megtalálni. Ezeknek az ismereteknek közlésén keresztül az emberi elme kiművelésére, a nevelésre bő alkalom nyílik. A történelem és az irodalom tanítása a pedagógiai hatás elérésének legsajátosabb területe." Az irodalmi oktatás közben az érzelmi élet teljesen feltárul; az a része is, amelyre eddig talán nem eszmélt a növendék. Számátalan mód nyílik nemes és alantas érzések, jellemek, emberi kapcsolatok elemzésére, tudatosítására, különböző lelkiületű emberek hatásának, értékének mérlegelésére, kultútt alakoknak és viszonyoknak az ismert élettel való egybevetésre, a szellemi fejlődés menetébe való beilleszkedésre. A történelem egyrészt ugyancsak emberi tulajdonságoknak a nemzet és az emberiség fejlődésében levő szerepét világítja meg, másrészt az e-

gyesek és nemzetek viszonyának, érdekek közösségének és ellentétének felismerésével a nemzeti összetartozás, hazafias kötelesség, nemzet, haza és emberiség sorsáért való felelősség érzését fejleszti. Irodalmi és történelmi alakok egyenként, esetleg több ilyen alak tulajdonságaiból alakult eszmény világító példaként áll a növendék elé, ha az oktatás megtudja ragadni a lelkét; érzelmeit és képzeletét." ⁵.

Nemcsak Imre Sándor, hanem már jóval előtte mások is hirdetik az irodalomtanítás nagy pedagógiai jelentőségét. Különösen kiemelkedők Weszely Ödön megállapításai, aki szerint az irodalom látni tanítja meg az embert, mert az irodalmi olvasmány "voltakép gyakorlati erkölcstan, gyakorlati lélektan, gyakorlati esztetika és gyakorlati szociológia." ⁶. Az irodalom tanítás pedig olyan gyakorlati oktatás, "mely az emberre nézve legfontosabb ismereteket; az ember- és világismeretet adja meg. Emellett

azonban hatással van az erkölcsi felfogás kialakítására az érzés és izlés nevesítésére."7. Wessely szerint az irodalom "emberi dokumentum", amelyből "meg lehet ismerni az embert s az életet úgy, hogy ha az emberiség kivesszne a földről s csak az irodalom maradna fűnn, ebből meg lehetne állapítani, milyen volt az ember."8.

Természetesen csak akkor hasznosítjuk tanításunkban mindezeket az értékeket, ha az irodalmi oktatás nem merül ki az irodalmi alkotások rendszeres bemutatásában, jellemzésében és méltatásában. Ezen túl - ha valóban nevelői hatást akarunk elérni - értékelést is kell adnunk. Nem követhetjük azt a nevelési eljárást, amely az irodalomtanítással kapcsolatban a feladatot úgy jelöli meg, hogy az "inkább jellemzés, méltatás, semmint értékelés."9. Az értékelés az elé a választás elé állítja a nevelőt, hogy az irodalmi alkotás függetlenül és elvontan szemlélje-e, vagy pedig beleillessze

az irodalmi alkotásban jelentkező értéket saját korának értékei közé, hozzá-mérje azt nemcsak az alkotás idejében, de a nevelés időpontjában is irányadó értékmérőhöz. A nevelői értékről vallott álláspontnak szükségszerű következménye, hogy az utóbbi megoldást tartjuk helyesnek.

IV.

A helyesnek vélt nevelői eljárásunk azt kívánja, hogy állást foglaljunk és pedig a magunk igényével és korunk mértékével az irodalmi alkotás korszerű értékelésében. Az ilyen nevelői eljárás új és gazdag lehetőségeket ad olyan pedagógiai hatásokra, amelyek maradandó eredménnyel járnak. Az irodalmi alkotások ilyen értékelésétől eddigi oktatási rendszerünk óvakodott. Az irodalmat távolról szemlélte, az írói alkotásokat mesterkélt pártatlansággal mutatta be és gondosan óvta az ifjúságot az olyan irodalmi termékektől, amelyek elvezettek korának megoldatlan problémáihoz, fel-

tárták az élet fonákságait, zürzavarait, a fények mögött meghúzódó árnyékokat és az ember és társadalma viszonyosságait. Ez a semlegesített, vagy közömbösített nevelési eljárás abból a jámbor feltevésből indult ki, hogy ha az iskola megóvjá az ifjúságot olyan hatásoktól, amelyek a rend és a harmónia eszményi világában nem jelentkeznek, akkor majd az élet is meg fogja őket kímélni az ilyen hatásoktól, vagy legalább is ellenállóbbakká lesznek ezeknek a hatásoknak a megadott értékrangsorot érintő következményeivel szemben. Ez a feltevés mély szakadékot ástott az iskola üvegházi világa és az élet valósága közé. Az ifju már az üvegházból is kilátott a valóságos világ felé és már az iskolában maga kereste az utat, amely ebből a langyos légkörből a szabadabb tájak felé vezet. Ezt az utat a legtöbbször az irodalomban találta meg és erre az útra ugyancsak legtöbbször egyedül és vezető nélkül lép rá. Az ifju az életet

akarja megismerni. Azt a valóságosat, nyersét és kendőzetlent, amelyet tul-
 zott óvatossággal kiválasztott olvas-
 mányai inkább eltakartak, mint meg-
 mutattak neki. Maga válogat a felnőt-
 tek irodalmából, ahol szó van nyomor-
 ról, sötét bűnökről, szó van a jó buká-
 sáról és a galádok sikeréről és ahol
 szó van a testi szerelem agyonhallgatott
 rejtelméről is. S mentül realisztiku-
 sabb egy könyv, minél mentesebb az il-
 luzióktól, mentül sivárabb és meztele-
 nebb életet fest, a gyermek annál hi-
 telesebb válasznak fogadja feltornyosu-
 ló kérdéseire. Akció, reakció törvénye
 ez a lélekben. Tul szép volt az ifju-
 kor világa, legyen hát rutnál is rutabb
 az új a felnőtt világkép, hogy hinni
 lehessen valódiságában. Az a valóság
 azonban, amely ilyenkor szakad a serdű-
 lő ifjura és amelyet kész szabálynak
 hinni, sőt az igazsággal azonosítani,
 gyakorta súlyosabb terhet rak a zsenge
 lélekre, mint amekkorát ez a lélek vál-

ságok nélkül elbir. A gyermekkor gyöngéd paradicsomából és kegyesen színezett álmvilágából oly hirtelen és brutális az átmenet a naturálisan ábrázolt világba, hogy a zökkenést a fiatal lélek megélnyli és gyakran megrokkban a váratlan sulyok alatt.

Az irodalmi alapismereteknek értékelés nélkül való közlése az ifjúságban nevelési szempontból káros hiányérzést kelt; ezenfelül a szellemi nevelés legalacsonyabb fokáról sem tudja a tanítást a következő léposófokra: a világnézet tudatos alakítására felemelni, mert értékelés nélkül világnézetet kialakítani nem lehet.

Az ifjúság világnézetének alakításában nemcsak az iskolai hatásoknak van szerepe, hanem ezeknél sokszor élénkebb formáló ereje van azoknak az ismereteknek, amelyeket a tulzottan válogatott ismeretközléssel járó hiányérzet kielégítése céljából az iskolán kívül maga szerez ^{hiány-}érzet kielégítése céljából

az iskolán kívül maga szerezhette meg. A helyes irodalmi nevelésnek éppen ezért arra is kell törekednie, hogy ez a hiányérzet minél kisebb mértékben jelentkezzen. Ezt pedig csak úgy lehet elérni, ha az iskola minél teljesebb ösztönzést ad az irodalomról, ha az iskola vállalja azoknak az irodalmi ismereteknek a közlését is, amelyeket eddig az irodalomtanításból, a harmónia érdekében kihagytak.

Az óvatosan szemelvényes, az ad usum delphini szánt irodalomtanítás meglehetősen eredményeit, visszaszámolt következményeit aligha lehetne jobb példán észrevenni, mint azon a példán, hogy miként tanították és mutatták be Ady költészetét a legutóbbi időkig az iskolában.

V.

Ady Endre költészete a huszas évek végén kapott szerény jogdíjot az iskola falai között. Bevonulása olyan korszakra esett, amikor a hivatalos

irodalmi felfogás képviselője az, iskolával szemben Pintér Jenő volt. Pintér Jenő határozta meg az iskola számára Ady Endre helyét a magyar irodalomban és ő adott az ifjúság részére hivatalos képet a kultúráról, aki körül annyi harc dult. Milyen volt ez a kép?

Pintér szerint "Ady típusa egyrészt az érzéki mámor költőjének, másrészt a radikális-szocialista forradalmárnak. Váradt, kedvetlen, lázongó magyar. A konzervatív hagyományok eseküdt ellensége. Hazafias lírája voltaképpen elkeseredett hangú politikai líra. A mult esodálata éppen úgy hiányzik költészetéből, mint a magyar rögört való önfeláldozás érzése. Párisból nem úgy tért vissza, mint a külföldet járt lelkes magyarok - az elmaradt magyarság felemelésének rajongó vágyával - hanem egészen kiforgatva valójából. Künn látta a ragyogást, itthon ingerülten gondolt a szegénységre. Keserűségének olyan bántó szavakban adott kifejezést,

hogy ezzel már pályája elején maga ellen zúdította a jövőben bizó nemzetet. Az avatatlanok az ő politikai versei nyomán csupa sehonnait láttak minden magyar urban s félistent minden kósza demagógban."¹⁰.

Ma már kár is kérdezni, hogy elfogadta-e az ifjúság ezt a képet a költőről, akinek verseit mint tiltott gyümölcsöt megízlelte, akinek hangjától átforrósodott és akit magáénak érzett.

A hivatalos kép nem lett igazabb és hitelesebb az ifjúság szemében azzal sem, ha egy kép helyett kettőt tartottak eléje. "Ady Endre költészetének teljes értékeléséhez meg kell jegyeznünk - tanítja egy másik elterjedt iskolai könyv - hogy tulajdonképpen két Adyunk van; az egyik Ady származására és fajiságára büszke, a magyar népet és földet szerető, eredeti magyar östehetség; a másik Ady a magyarság legnagyobb értékeit ostromozó, a politika

sötét málmaiba elmerülő Ady." ^{11.} A kettős kép kétfelé hasította a meglátások és szenvedélyek, az aggodás és a nemes harag tüzeiben világító költőt. Ezzel csak látási hibát árultak el az ifjúság előtt és keveset indíthattak közülük arra, hogy ilyen kettős-látásu szemüvegen át nézzék a költő tragikus nagyságában egyre jobban felmagasodó alakját. Látási hibájukat a szerzők ószintén meguk is megvallották az ifjúságnak asszal, hogy a történeti perspektíva hiányára hiva kórtak a költő alakjával kapcsolatban: "még oly közel esik hozzánk, hogy i gazságos megítéléséhez még nem tisztult eléggé a történeti távlat." ^{12.}

A tankönyvekből kiragadott két példa általánosan jellemzi a beállítást és mértéket, amelyet többi tankönyveink Ady irodalmi ismertetésében többé-kevésbé köve tők. Az alapbeállítást idők folyamán kisebb-nagyobb keddzésekkel szépitették ugyan, de ez a

lényegen keveset javított. A kettős kép helyett pedig sokszoros képpé törték szét a költő alakját és életművét, amint mind többen és többen akarták őt a maguk külön költőjének, azt, aki csak egynek: az egész népnek dalolt. Zavaros mozaik került így az ifjuság elé, amelynek darabkái között reménytelenül elveszett az összefüggés.

A törtkép nem ad tájékoztatást az egészből. Nem illik tehát abba a tervszerű munkába, amelynek célja, hogy az ifjuság lelki szükségleteinek kielégítésével kíván nevelni. Egész embert kell nevelni, de pusztán hiányérzetet keltő törmelésekkel egész embert nevelni nem lehet. Ezért szakított a nevelés új terve a torz részletekkel és a szándékos elhallgatás módszerével. Ezt az új tervet látjuk azon a példán, ahogy kiválasztott költőinket az általános iskolában most tanítják.

Az első osztályban hall a gyermek először a költőről. Itt tanulja

meg először néhány szavát: "Az én apám reggeltől-estig -Izzadva lőt-fut, robotol- Az én apámnál nincs jobb ember, -Nincs, nincs sehol.-"¹³. A nyolcéves gyermek azután végig megtanulja a verset, amelynek kezdő sorai hatéves korából származó emlékei. Megtanulja azt is, hogy a vers a "Proletár fiu verse" s hogy azt Ady Endre írta. Az általános iskola későbbi osztályában újabb Ady versek következnek. "A magyar ugaron." "Felszállott a páva" sorai hozzák a kibontakozó lélek felé egyre teljesebben a költőt. Az ifju lelke pedig tervszerű munka és előkészítés után egyre alkalmasabb is arra, hogy a költőt magába zárja és megértse. A teljes befogadást, megértést és korszerű értékelést ilyen előkészítés mellett az általános iskolán felépülő középiskola eredménnyel fogja biztosítani.

A tervszerű előkészítés, a fokozatos megismertetés és a teljességre törekvés Adyval kapcsolatban a-

zonban csak akkor indokolt, ha Ady Endre életművében, mint egészben, van időtálló, pozitív nevelői érték. Ha nemcsak arról van szó, hogy a hiányos közlés vagy, hogy a tiltás által felkeltett érdeklődés kielégítését az iskola vállalja, hanem ezen túl arról is, hogy ez a költésze valóban alkalmas arra, hogy általa az egész embert neveljük, lelki, szellemi fejlődését egyaránt a legmagasabb cél felé irányítsuk.

A továbbiakban Ady Endre költészetének éppen ezeket az értékeit kutatjuk és megpróbáljuk nevelésünk eszközei közé besorolni.

VI.

Miután értelmi nevelésünk gyakorlatában az erkölcsi értékek kialakítását tartjuk elsősorban szem előtt, meg kell vizsgálnunk, lehet-e Ady költészetén keresztül a "nemesedő ember" eszményéhez közelíteni?

A költői alkotás, különösen a lírai alkotás, mindig visszatükrözi a

költő életét és a költő életének ismerete nélkül gyakran fel sem fogható. Nem kétséges, hogy az az élet, amely Ady versei nyomán előttünk kibontakozik, nem árasztja a magasabb életeszmeny szellemét. Az érzékiség széditő mómora, a sokszor szinte tébolyult élvezniakadás olyan szélsőgéses, felfokozott indulatokra, érzelmi állapotokra utal, amit nem lehet ifjuságunk elé követendő példányak állítani.

Különösen kényes a feladat, ha az eddigi gyakorlattól - amely a költői alkotásokból is csak azokat adta, amelyek az igaznak, a jónak és a szépnak ideálját magasztalták- el akarunk térni és teljes Adyt akarunk adni.

Az Adyval kapcsolatos takargató nevelői szándékban ugyan az az álszemérem van elrejtve, amely iskolai oktatásunk anyagát más vonatkozásban is jellemezte. Petőfi valóságos élete sem egyezett bizonyára teljesen azzal a tisztá, képzelt világgal, amelyet családi

és szerelmi verseiben oly eszményi magasságba helyezett. De vágyott Petőfi is, Ady Endre is a tiszta, szép világ felé. A kettőjük vágyakozásának hangja, merőben különbözik. Mindegyik a maga kortársaihoz szólt, saját korának hangulata, eszméi és igényei hatották át, amikor kitárta önmagát. Ady őszintesége, bűneinek tulzott feltárása, soha nem a bűn és a rossz dicsőítését szolgálja. Mély meghásással fordul el a feltárt bűnöktől. Verseiben nem a megmutatott bűn a vonzó, hanem a bűntől való megszabadulás vágya. Ha Ady bűnfeltárása és bűntudata nem is mérhető azzal a mértékkel, amelyet az előző nemzedékeknek az emberi magatartástól és méltóságról, a férfi szemérem és tartózkodás kötelességéről alkotott nézetei megszabtak, ezt is megérti az, aki tudja, hogy az ilyen mértékek a korok változó izléséhez igazodnak.

Ady kora messze van már a klasszicizmus nemzedékétől és azoktól az

iróktól, "akik még az ember kozmikus rangjának, a művelt polgár és a magyarság történelmi jelentőségének biztos hitével a társadalommal való megegyezés fontosságának állandó tudatával és a megegyezés aggodalmas őrzésével éltek a földön. A század végén a materializmus, a darwinizmus és a természettudomány már megrendítette a vallást s a magasabb gondviselésben való hitet, s ezzel az erkölcsi cselekedet értelmességének hitelét is, a levegő a polgári kapitalista rend progresszív-polgári és szocialista kritikájától viszhangzik, a Nyugattal mind behatóbban megismerkedő emberek lelke mélyén megsajdul a még - be nem vallott fájó gyanu, hogy Magyarország talán nem is olyan dicső és csodálatos paradicsom, aminek addig vélték. Isten, polgári és nemzeti öntudat - a századeleji embernek egyikéből sem sok maradt."¹⁴.

De Ady, a művész, nemcsak ezt a változó arculatát látja kora társa-

dalmának, hanem mintegy "előhívta azt az új korszakot, amelyet rejtve érlelt az idő."¹⁵

Ady költészete valóban forradalmian új világot állított kortársai elé, amelynek ha vannak is szellemi előzményei, lényegében az eddigtől merőben eltérő világkép. De ennek az új színnek és hangnak éppen abban van egyik nagy nevelő értéke és azzal mozditja elő az alkotó és a mű helyes értékelését az ifjúságban, hogy nem csupán egymásból következő, egymást kiegészítő ismereteket ad, hanem, a nagy ellentétek között is hidat ver, kialakítja azt a mindent átfogó szellemi kapcsolatot, amely az ifjú belső és külső világában megalapozhatja a harmóniát.

Ady Endre költészete sokáig bizarr, ingerlő, de kezdettől fogva hatalmasüerejű szólam volt költészetünkben. Hatása változott formák között tovább él és erjed irodalmunkban. Az irodalmi egészéből Adyt nem lehet többé

kikapcsolni. Így kell a nevelőnek is számolnia ezzel a költészettel. Meg kell értenie a nevelőnek és elsősorban neki kell megértenie azt az életet is, amelynek lázából, gyötrelmes valóságából Ady költészete fakadt. Meg kell érteni az ebből az életből fakadt költészetet, nem irodalmi értéke miatt - ez nem elsősorú nevelői szempont - hanem éppen az abban rejlő erkölcsi érték és nevelői hatás miatt. Bármilyen paradoxul hangzik is, Ady költészete, amely szakadatlan vívódás, szenvedés, felemelkedés és újból mélybe zuhanás, keserű küzdelmeivel az emberi élet örök kérdéseit tárja fel. Nem leplezi, takargatja saját bűnait, sőt néha dacos hetykeséggel beszél róluk, de őszinte és szüntelen büntudata a lelke mélyéig kimozza. Tönkretett életének keserűségét eleven tudattal hordja magában. Az életét sokszor kívülről nézi, s néha szinte a kettős öntudat önmarcangoló feszültségével csapkod az egyik életből a másik felé. Vá-

dat emel egyik valója - a szebbik rész - a másik rész ellen. Egyik élete megfosztotta a másikat mindentől s legfőként azoktól az értékektől, amelyekért élni érdemes. Kétségbeesetten vágyódik az elvesztett kincsek után:

Szépség, tisztaság, igazság,
Lekacagott szavak,
Oh, bár haltam volna meg akkor,
Ha lekacágtalak.

Szüzség, jószág, büls derékség,
Oh, jaj, be kellett.

/Hiszek hitetlenül Istenben/

Ebben a tópelőadásban senki sincs mellette. Árván, egyedül megy útján és keserűen vallja:

Batyom: a legsúlyosabb Nincsen,
Utam: a nagy Nihil, a Semmi,
A sorom: menni, menni, menni
S az álom: az Isten.

/Álom: az Isten./

Nagy elcsüggedéseiben nincs hova menjen. A család tiszta küre is bűneit juttatja eszébe. Ha anyjára gondol, megdöbbenve érzi:

En kergettem a vénségbe:
Nem jár tőle olyan távol
Senki, mint torz-életével
Az ő szomorú fia.

/Az anyám és én./

Milyen mondhatatlan szomorúság és
bűntudat fejeződik ki e szavaiban:

Akit én csókolok, elsáppad,
Nem merem megcsókolni
Az anyámat.

/Akit én csókolok./

Pedig alig vágyik valaki jobban
arra, hogy szeressék, mint Ady Endre.
Szinte imádságként szakad ki belőle:

Szeress engem, ha tudsz szeretni,
Szeress engem, mert, jaj, utálnak
S olyan jó szeretettnék lenni.

/Szeress engem, Istenem./

Érzi, hogy viharos életével el-
riaszt magától családot és barátot egy-
aránt. Végső kétségbeesésében, amikor
már elhagyták, mikor a lelkét roskadoz-
va vitte, csendesen és váratlanul át-
ölelte az Isten. Az Isten, aki egyedül
tudta és tudhatta megbocsátani, aminek
bocsánatára Ady vágyott. Nem duhaj éjt-
szakák után következő hajnali csömör ez,

amely eltart estig. Mélyről fakadó, elemi erővel feltörő büntudat. Menekülés egyik fele elől, amely lehazza. Utkoresése az eltévedt és kifáradt harcosnak, aki érzi, hogy alul maradt, mert vétkezett. Sok vakmerő, néha szinte istenkáromló megnyilatkozása után kőrön imádkozik:

Uram, háboruból jövök én,
Mindennek vége, vége:
Békíts ki Magaddal s magammal,
Hiszen Te vagy a Béke.
/Imádság háboru után./

Dadogva keresi máskor lelkében az elfelejtett nagyszerű nevét, keresi a tiszta gyermeki ima szavait, hogy károsított életének panaszos vallomását elmondhassa neki. "Uram, ostromozz meg" - szakad fel lelkéből, s nem lázadás, hanem a megérdemelt büntetés tudata csendül ki szavaiból:

Uram, büntetted, utat, megáldást,
Sokféle ostort suhogtatott kezed:
Te tudtad, miért.
Hisz szolgád hiszen nagyokat vétkezett.
/Uram, ostromozz meg./

A megnyugvás-keresés lázas küzdelmében "bus-ozilajon" keresi az egyetlen nyugalmat, az Istent.

Megüzeték s nem nyugozom addig,
Mig hitedet meg nem nyerem,
Mert kockán van az életem,
Mint árnyék, mikor elhanyatlik.
/Istenhez hanyatló árnyék./

Sok küzdelem és gyötrődés után csitul benne a mardosó büntudat:

Öszlik lelkennek barna gyásza:
Nagy, fehér fényben jön az Isten,
Hogy ellenségim leigázza.

.....
Szívenben már őt megtaláltam,
Megtaláltam és megüleltem
S egyek leszünk mi a halálban.
/Ádám, hol vagy?"/

Ady Istene talán ahhoz az Istenhez hasonlít, akinek dicsőségét prédikátor Ősei hirdették, talán ahhoz, akinek farragott testét felfüggesztve látta az utszélen, a havas téli éjszakában. Istene a kegyelem és béke Istene, akihez jó megtérni. A halál felett is hatalmaskodó Ur, akinél hosszú szenvedések után keres menedéket a kegyelem pillanatában a megfáradt költő.

Ady Isten-keresésében és megtalálásában érezzük költészetének egyik legértékesebb nevelői hatását. Az élet feneketlen mélységeiből, a bűnmocsarai és a csömör lázai közepette sirnak fel ezek az énekek az égig, mint a középkori latin himnuszok. Félelmes erővel, megkapó szimbolikával hirdetik és példázzák, tanítják és tanusítják: a bűnbánat és a szenvedés útján el lehet jutni az égi békéig, a kegyelem csendes menedékéig.

Harcának ilyen rövid áttekintése után is érezzük költészetének igaz nevelő értékét. S ha Ady büntudatának nevelő értékét, a jó és rossz között vívott keserű harcának megrázó tanulságait nem értékesítenénk nevelői munkákban, az ifjúság lelkének legmélyéig jutó hatásokról mondanók le pusztán azért, mert volt kor és abban emberek, akik ezt a vívódást amorálisnak tartották. Pedig Ady "sokkal több-ember, semhogy igazán amorális lehetne."¹⁶

Aki úgy látja önmagát, mint Ady,
 aki bűneit úgy vallja meg mint ő, "an-
 nak a lelke mélyén ott él az erkölcs,
 még pedig nem is akármilyen erkölcs,
 hanem az a bizonyos örök emberi natura-
 liter christiana erkölcs, amelyet a
 "papok ivadéka" őseitől örökölt, és a-
 mely ellen, ha vét, lelke, vére, idegei
 minden szálával tudja, hogy amit cse-
 lekszik véték."17.

Ezt az erkölcsi értéket kell Ady so-
 kat kifogásolt szerelmi költészetéből is
 kidomborítani. Rá kell mutatnunk arra,
 hogy "rosszabbik fele" miatt Ady "meg-
 átkozott embernek" érzi magát és nem tud-
 ja feloldani nagy lelki harc óráin sem
 azt a súlyos büntudatot, amelyet élete
 váltott ki

Vén, bűnös, mély lelkeből néha,
 Csodálatos forróság buzog,
 Mint bus mátkák éjjel sirt könnye
 S ime kinyílnak hirtelen
 Csuf tükrén a fehér lóbuszok.
 / A fehér lóbuszok./

Ha a költő maga így és ilyen megrázó
 büntudattal ítéli el csuf életét, ha a

költőből a bánatnak és a megsebződés vágyának ilyen csodálatos virágai nyílnak ki, nincs arra szükség, hogy ez az életet hamis magyarázatokkal mi szépítsük. Erre nevelő nem vállalkozhat. De vállalkoznunk kell arra, hogy éppen az ilyen sokra-rendelt, elrontott életen keresztül mutassuk meg, hogy a jó nem üres iskolai kíváncsalom, nem csupán az ifjúság számára előírt parancs, hanem az egyén és közösség magasabb igénye.

Éppen Ady költői vívódásaiban feltárt élete, büntudata adhat iskolai nevelésünkhez életszerű példát, amely erőltetett nevelői szándékosság nélkül is igazolja: az egészségesen tiszta életforma felé kell fordulni. Ez az az életforma, amelyben mindazt az értéket, amelyet értelmünkkel felismertünk és akaratunkkal magunkévá tettünk, meg is lehet valósítani. Ezen az egyéni életformán keresztül tudjuk saját értékeinket a közösség életében is maradandóvá tenni. Akinak élete, miként Adyé is, csak "játék a halállal",

bármekkora szellemi erő költözött is belé, egy tekintetben alul marad: idő előtt ki kell állnia az építés és alkotás szent közös munkájából, amely nemzedékek egymást követő életén keresztül átnyulik a végtelen felé.

Fel kell ébreszteni az ifjúságban, ezen a ponton, a közösséggel szemben fennálló felelősség érzését, s ezzel párhuzamban, kell megmutatnunk, hogy egyéni érdek is azt kívánja, hogy életünk ne "csunya" élet legyen, ha nem akarunk az alkotó munka közepén, vagy még az elején Ady szavaival feljajdulni:

Ahogy nőnek az árnyak,
Ahogy fogynak az esték,
Ugy fáj jobban és jobban
Az eljátszott öregség.

Heves, ál ifjúsággal,
Oh, ezerszer jaj nekem,
Megöltem, jövő magam,
Az én szép öregségem.

/Az eljátszott öregség./

Az igazság elhallgatása, a tények hamis értékelése, a valóság kendőzése a nevelés eredményét teszi nála kockára. Fel

kell tární előtte az igazságot, a valót szépités nélkül megmutatni és értékelést igaz tényekhez fűzni: ez az alapvetés, amelyből a tartós eredményre törekvő nevelői szándék kiindul. Ady életének a költői munkássága szempontjából lényeges tartalmát is így kell bemutatnunk. Életéből a meztelen valóság igaz tényeit kell gondos nevelői célzattal úgy csoportosítani és hangsúlyozni, hogy azoknak természetes tanulságai önként jelentkezzenek. Az ifjú maga lássa, milyen szenvedésekkel, kétséggel és vívódásokkal kell visszavágnia a "csuful élés" szakadékaiból az egészségesen tiszta élet útjára. A katasztrófák sötét képei mögül az ifjú maga hallja meg a lelkiismeret hangját. Ez a hang öntudatlanul meg fogja benne érinteni a felelősség érzését. Az így felébredt felelősség tudatosítása, egyéni és szociális irányú kapcsolása csábító nevelői vállalkozás, amelynek jutalma nemcsak költői szépségek közös újra meg újra

átélésének öröme, de tartós nevelési eredmény is lesz.

Az eredmény elérésében nagy segítség Ady szimbolikus írásmódja. A szimbolizmus hasonlatnál és az allegóriánál is érzékletesebbé teszi a költő mondanivalóját. E szimbolikus kép megragadó helyettesítéssel ábrázol lelki tartalmakat, amelyek a tudat mélyéből nőttek ki, s amelyeket a gondolkodás rendez formáival csak igen körülményesen lehet megközelíteni. A szimbolumon keresztül az érzésről a felfogás és a sikeres átélés villanásszerűen elevenít meg és tesz tudatossá bonyolult lelki valóságokat, hosszú folyamatok végeredményeit. Ady nyelvének szavai, színei, képei és ezek fordulatos, sokszor meglepő társításai a varázsló rejtélyes erejével telítik szimbolumait. Ódon és új ez a formanyelv egyszerre, titokzatos és mégis érthető.

Ez a szimbolikus előadásmód eleven erővel ragadja meg az ifjú képzele-

tét. A Biblia mitikus alakjai, nemzeti történetünk mozzanatai, az élet és a halál megszemélyesített fogalmai, amelyekből Ady sajátos egyéni mitológiát szerkesztett, már ismert képelemek az ifju előtt. E képelemek értelme azonban a szimbolikus kapcsolás és helyettesítés útján kitágul és elmélyül bennük. Sejtetem, ingerlő-vonzó indítékok fonódnak a elemek köré. Az ifjut e képeken keresztül átjárja a költő világérzése, életfeszültsége, s személyiségének éppen a szimbolumokból kiáradó varázsa. Szavát, képei tartalmát hitelesnek, jóslásait megrázóan igaznak, emberi és költői feladatvállalását hősinek, áldozatosnak és példátadónak fogja vallani.

VII.

Az igazi nevelői törekvés azonban nem eléggülhet ki részvételük elérésével. A nevelőnek az ifju egész lelkét meg kell formálnia, belsejébe rendet, harmóniát vinnie. Neki kell lerakni az ifju lelkében az alapokat, ame-

lyeken majd az ifju felépitheti világ-nézetét úgy, hogy azt az élet minden fordulatóban vállalhassa. A nevelőnek ez a nemzetre néző munkája segíti az ifjut ahhoz, hogy ne csak keresse, de találja is meg helyét a világban, hogy ne adja meg magát az élet harcaiban, s ne ejtse ki kezéből saját sorsának gyepelőit az első hevesebb rándításra.

Milyen nevelői értékeket adhat ehhez a munkához Ady Endre? Erre a kérdésre csak úgy felelhetünk, ha rövid szemlét tartunk a felett a világkép felett, amely Ady költészetében él. Ez a világkép akkor bontakozik ki előttünk a leghatározottabban, ha a nemzetünk sorsával foglalkozó verseit olvassuk. Az egész magyarsághoz akart szólni, a magyarság egyetemét átfogó kérdésekről. Csak kevesen hallgatták szavát és kétségbevonták jó magyarságát. Ez fájt neki s látomásai mellett ez egyik oka prófétai kifakadásainak is. A magyarság jelképének látta önmagát, akiben

beteljesült népének ereje és végzete. A nemzet múltját szomorúsággal, a jövőjét súlyos aggodalommal látja, mint előtte annyi más magyar költő. A szomorúság és aggodás azonban benne sokkal több, mint a megintultság érzelmi forrája, amely majd csillapodik a költői kifejezéssel, önámító reménykedések ébresztgetésével. Benne felelősségtudattá erősödik a szomorúság és aggodás, olyan állandó lelki tartalomná, amelytől soha nem tud, de nem is akar megszabadulni. Ez az állandó felelősségtudat gyűtri őt megrázó látomásokkal, ez in erli sokszor bibliai erejű ostorozásra, de ebből fakad szólni nem akaró segítő vágya is. Érzí, hogy sorsa egy a magyarság sorával és így teszi mérlegre önmagát, kérdezvén, "mit ér, az ember, ha magyar?"

A költő felelősségtudata érzik és ezt kell a nevelőnek is megéreztetnie ilyen versekből:

Hiába minden, mind lehullunk,
 Huz a Halál-tó: elveszünk.
 Hiába lelkünk, lángolásunk,
 Szerelmünk, jószágunk, eszünk.
 Erőt, mi rajta nem veszünk:
 Halál-tó marad Magyarország.
 /A Halál-tó fölött./

A keserű szavak mögül, melyek meg-
 rázó átokig emelkednek, felzokog a
 költő faját féltő aggodalma:

Ha van Isten, ne könyörüljön rajta:
 Veréshez szokott fajta,
 Cigány-népek langy szívű sihederje,
 Verje csak, verje, verje.

Ha van Isten, fölötől a fényes égig
 Rángasson minket végig.
 Ne legyen egy félpercnyi békességünk,
 Mert akkor végünk, végünk.
 /Nekünk Mohács kell./

Sötét kép, ijesztő hang, de velőig
 ható, soká élő hatás fakad belőle. Olyan
 szavak, amelyek élete végéig kísérhetik
 az ifjut.

Nemcsak a jövő gondja, a jelen baja,
 hanem a múlt, a messzi, távoli múlt bü-
 nei is bennünket nyomnak, mi bűnhődünk
 értük:

Fejünkre lassan-lassan nőnek
 A beteljesedetttségzetek
 Tegnapján és mostanján az Időnek.
 Mindenki mindenkiért beteg,
 Beteg századokért lakolva.
 /Beteg századokért lakolva./

Távlatok nyílnak, összefüggések
 tárulnak fel néhány szimbolikus erejű
 szóban. Megértjük, hogy nemcsak a ma-
 gunk életét éljük; nincs nemzedék, ame-
 lyet ki lehetne szakítani a nemzedékek
 összeláncolt sorából. Ha mi vétünk,
 azért késői unokánk lakolhatnak, mint
 ahogy mi is lakolunk elmúlt századokért.
 Eléje állunk a jövő nemzedékeéletének,
 sorsuk szabad alakulásának csak úgy,
 mint ahogy köztünk is járnak a múlt el-
 tévedt lovasai is:

Vak üggetését hallani
 Eltévedt hajdani lovasnak,
 Volt erdők és ó-nádasok
 Láncolt lelkei riadoznak.

.....
 Csupa vérzés, csupa titok,
 Csupa nyomások, csupa ősök
 Csupa erdők és nádasok,
 Csupa hajdani esszelősök.
 /Az eltévedt lovas./

Az eltűnt, de visszajáró málból
 fonódik a költő s vele együtt minden
 magyar végszete: elszakíthatatlanul egy
 a sorsunk a magyarság sorsával:

Jaj, vajjon mit akar vele
 Ezredék büne, sulya, átká,
 A Sors, a sorsa:
 A sorsom nagy tragédiája?
 /A fajtám sorsa./

Ettől a sorstól -áldjon vagy ver-
 jen - nem szakadhatunk el. Hiába vá-
 gyunk messze földre, távoli szépségek
 felé, mint a feldobott kőnek, vissza
 kell hullanunk erre a földre:

Messze tornyokat látogat sorba,
 Szédül, elbusong s lehall a porba,
 Amelyből vétetett.

Mindig elvágynak s nem menekülhet,
 Magyar vágyakkal, melyek elűlnék
 s fülhorgadnak megint.

Tied vagyok én nagy haragomban,
 Nagy hűtlenségben, szerelmes gondban
 Szomorúan magyar.

/ A föl-földobott kő./

A szomorú magyarok fejüket össze-
 hajtják feljajdulva a közös sors szori-
 tásán, s kibuggyan belőlük a kérdés:
 miért is?

Itt valahol, ott valahol
 Esett, szép szomorú fejekkel
 Négy-öt magyar összehajol
 S kiesordul gúnyos fájdalomból
 Egy ifju-ösi könny, magyar könny:
 Miért is?

Füldöttük báhota köszön,
 Báhótája, akik nem értenek
 S akik sohase kérdik s kérdték:
 Miért is?

/Négy-öt magyar összehajol./

Felel és vigasztal a kültő:

Igy volt ez itt századok óta:
 Est a zuzott, vert fejű magyart
 Mindig ütés tartotta, óvta,
 Vert hencseregűek, törött álmok
 Után: még konokabban állott.
 /Az ütések alatt./

Az időszetek láncszemeivel a
 világképnek csak egyik tájékát zár-
 tuk le. Itt a kültő és nemzete, fajja
 találkozik egymással és olvad eggyé.
 Magyarsága, fajának szeretete szuggess-
 tiv erejű proféciákkal és nemzedéket
 intő jelekkel népesíti ezt a tájat.
 A világkép egy másik tájékát azokból a
 versekből vett sorokkal válaszhatjuk fel,
 amelyek a Duna-medence népei között

keresik a magyarság helyét és hirdetik a megértés igéit.

A mult hibái között, amelyekért lakolnunk kell, látnoki erővel vette észre azt, hogy a Duna-völgyben társ-talámul maradt szomszédai között a magyar. A Duna völgy, ahol végzetes történeti erők viharai söpörtek végig, ahol földrészek világnézetei utközték meg, nem a nyugalom és a béke otthona:

"Mindig ilyen vak volt itt a világ?
Eredendő bűn, lanyha véték,
Hideglelés, vergődés, könny, aszály?
A Duna-parton sohse éltek
Boldog, erős, kacagó népek?"

Mióta ő zugva kivágott
Boldog népet itt sohse látott.

A Duna-táj bus villámhárító,
Fél-emberek, fél-nemzetecskék,
Számára készült szegyen-kaloda,
Ahol a szárnyakat lenyesték
S ahol halottasak az esték.

/A Duna vallomása./

Erzi és énekbe foglalja a kis népek sorsának tanulságát. Mennyi oktatás, mélyértelmű tanítás van ebben is:

Magyar életünk kezdtek tétován.
 Nem láttunk hét kövér esztendő,
 De minden esztendőnk sovány .
 Szorongóknak sohsem adtunk kezet,
 Becsméreltük a jóltevőket
 S örültünk, ha ki vétkezett.

Valami nagy-nagy Sors.Ok,cél van itt,
 Valami nagy-nagy, ős tanulság,
 Amely kis népeket tanít.
 /Szép magyar sors./

A Duna-táj balvilágú földjének
 népei felett egy a végzet és egy a cél.
 Meg kell érteniök a népeknek egymást
 ezen a tájon.Igy vehetnek erőt a ma-
 gyar erények, a magyar bűnök felett.
 Erre a megértésre, belátásra ébreszt-
 geti őket a "Magyar Jakobinus dala":

Ezer zsibbadt vágyból mért nem lesz
 Végül egy erős akarat?
 Hiszen magyar,oláh,szláv bánat
 Mindigre egy bánat marad.

Hiszen gyalázatunk, keservünk
 Már ezer év óta rokon

.....
 Dunának,Oltnak egy a hangja,
 Morajos,halk,halotti hang.
 Árpád hazájában jaj annak,
 Aki nem ur és nem bitang.

A gyalázatban és keserűségben ro-

kon népek találkozása és egyetértése olyan prófétai hang a költő világképében, amelynek elmulasztott nevelő értékéről a második világháború után ránk józanított önismeretünkben most már újból nem mondhatunk le.

Ha a világkép ismét más tájéka felé fordulunk, hogy ott is nevelői értékeket keressünk, Ady. szociális versei között kell lapoznunk.

A társadalmi igazságtalanságok, az elesettek baja, a koldus-sereg panasza, a magyar föld kérdése, az idők méhében vajdó nagy események előérzése: mind-mind megremegtek a költőben. Versekben, verssorokban, sokszor csak sejtelmes szavakban hajlik a szegény nép felé, vele szenved és vele álmodik és reménykedik.

A tanyák sorsa, a nincstelen paraszti nép helyzete izgatja, ha havas téli tájon utazik:

Álmodik-e, álma még maradt?

S ahogy futok síkon, telen át,
Ugy érzem, halottak vagyunk

És álom nélkül álmodunk
 Én s a magyar tanyák.

/A téli Magyarország./

A néppel együtt érzi, hogy a föld,
 amelyen jár, a népet illetné:

Siratják a semmit, a másét,
 -A gróf tán épp agarász-
 Érzik titkon, hogy az övék
 E bus élet s a kalász.

/A grófi szérűn./

A népért ül Dózsa tüzes trónjára és
 onnan fordul a nagyurakhoz:

Dózsa György unokája vagyok én,
 Népért siró, bus, bocskoros nemes.
 Hé, nagyurak, jó lesz tán szóbaállni
 Kaszás népemmel, mert a Nyár heves.

Ha jön a nép, hé, nagyurak, mi lesz?
 Rabló váraitokból merre fut.
 Hitvány hadatok? Ha majd csörömpöléssel
 Lecsukjuk a kaput?

/Dózsa György unokája./

Ady valójában a föld népét érezte igazán közel magához. Az ő életüket ismerte, az ő munkájukat látta közelről. Az Ér partján álmodó kicsiny falu, ahonnan elindult az Óceán felé, elkísérte őt a nagyváros Bakonyába. A zsályavilág, a méhes csendje, a májusi zápor, a zsendülő

mező, a napfény-űzön, a levegős földek
felett oly emlékek a lelkében, amelyeket
a városi élet, a kocsmák gőze és a füst-
tűs éjtszakák hajszás dáriói sem tudtak
elnyomni. De tudta és megénekelte halhat-
atlan sorokkal azt is, hogy miről álmo-
dik a városi nyomor:

Tiszta ágyat és tiszta asszonyt
Álmodik s vigan felkacag,
Kicsit több bért, egy jó tál ételt,
Foltatlan ruhát, tisztességet
S emberibb szavakat.

Kevesebb vért a köhögésnél,
És a munkánál több erőt.
S hogy ne kellessen megjelenni
Legalább tíz-husz esztendőig
Az Ur színe előtt.

/Álmodik a nyomor./

És Ady. "a booskoros nemes"-ből lett
költői nagyur, elmondja a "Proletár fiu
versé-t" is, akinek az apja hatalmasabb
a királynál is és nála erősebb nincs
talán:

Az én apám, ha nem akarná,
Nem volnának a gazdagok,
Olyan volna minden kis társam,
Mint én vagyok.

Az én apám, ha egyet szólna,
Hajh, megremegnének sokan,
Vigan annyian nem élnének
És boldogan.

A Proletár fiu versé-től, az álmodó
nyomortól a megoldás, a társadalmi igaz-
ságszolgáltatás felé fordul kereső lel-
ke.

Mindenütt a nyomor, elnyomás, s a
milliók csak kevesekért élnek:

Csak a gazdag, csak a zsarnok
Élt föl minden földi jókat.
Megláncolták, butították
A dolgozó milliókat.

.....
Egy-két ezer ur kötötte
Millió jobbágját guzsba.
/Történelmi lecke fiuknak./

Valaminek jönnie kell, ami a fe-
szültségen enyhít, az álmodó nyomort
megváltja, a proletárfiut felemeli. Va-
lami, amit régen sejt és aminek nevét
lassan megtalálja: a forradalom. For-
radalmi verseiben eszméi megvalósítá-
sáért bátor tetteket követel:

Csak akkor születtek nagy dolgok,
Ha bátrak voltak, akik mertek
S ha százszor tudtak bátrak lenni,
Százszor bátrak és viharverték.

Ez a világ nem testálódott
 Tegnaphoz húzó, rongy pulyáknak:
 Legkülömb ember, aki bátor
 S csak egy külömb van, aki: bátrabb.
 /A tűz csiholója./

A forradalmak, a bátor tettek és a nagy dolgok akarásán túl egyre tágabb horizontok jönnek felé. Kitágul és feloldódik az egyetemes emberi szemléletben a magyar glóbus és megváltódik benne a magyar sors:

S hiába: a vakság már nem magyar,
 Nincs magyar glóbus és a magyar észnek
 Meg kell tanulni a mi ütemünk
 S nem magyar sors az ábrándos enyészet.
 /Uj, tavaszi sereg-szemle./

A világkép, amely e rövid áttekintés alapján Ady költészetéből élénk tárul, borús és nem minden részében kiegyensúlyozott; s nem lenne befejezett és összefüggő, ha Ady egyik középponti gondolatáról, a halálról, nem emlékeznénk meg. A halál árnyéka borítja el egész világképét. A költő a "halál rokona." A halállal játszik, a halálhoz készül, a haláltól fél és bárhonnan indul: a halálhoz tér meg. Ady halál szemléletének

nincs határozott és állandó tartalma. Egyszer csufnak, másszor szentnek látja. Egyszer alázattal hajlik meg közeledtének sejtésére, máskor saját elmúlásának felmerülő lehetősége keserű átokra fakasztja. Szimbólum nála a halál képe és titokzatos, ezerarcu alakja mitológiájának. Talán tulfeszített életakarásának fájdalmas kompenzációja. Lehet-e, van-e a halál ilyen költői kezelésének nevelő hatása?

Ugy véljük: igen. Ez a halálkép, amely lépten nyomon felbukkan, állandó figyelmeztetés az életérzés tulfokozására. Azért van közel a költőhöz mindig a halál, mert túl hevesen akar mindent az élettől, mert folyton marcangolták önön szenvedésének kinyjai, mert örök nyugtalanság dobálta mindenütt. A halálkép kísértésének ilyen bemutatása, az okok feltárása és az eredményekkel párhuzamba állítása bőven ad nevelési alkalmakat.

VIII.

A világkép egyes részleteinek felvázolása során itt-ott már érintettük azt a különös nevelői lehetőséget és hatást, amely egy-egy részletből adódik. Most a világképet egészében kell megragadnunk és az egészből bebizonyítanunk, hogy egy ilyen borus, néha nyomasztó és feszültséggel telt világkép segítségével nevelői célt érhetünk el.

Akár az emberi közösség helyes alakítására, akár az egyén fejlesztésére tesszük a súlypontot a nevelés céljában, akár a kettő között igyekszünk harmónikusan megosztani azt, a nevelés szolgálatába állított hatások mindig az egész embert átjárják és az emberből a közösségre is ki- vagy viasszasugároznak. Az a világkép is, amit Ady költészetéből az ifju elé állithatunk, bárhol is érje őt, az egész embert át fogja járni; hatni fog az értelmére, az erkölcsi magatartására; az erkölcsi magatartás viszont mások felé nyilatkozik meg és így áthat

a közösségre. A hatás a közösségben tovább gyűrűzik és áterjed a jövő nemzedékre is.

A világkép alapvető vonásaként a felelősség-tudatot emeltük ki. Az ifju megérzi, hogy mindazért, ami körülötte van, elődei életüket áldozták, s azért ami jön, egyszer ő lesz felelős. A költői látomások megrázó átélése benne is megerősíti a felelősség-tudatot népével szemben. Élményszerű valósággá avathatja az ifjuban a fajtajával fennálló elszakíthatatlan sorsközösséget is. A nemzedékek egymásba fonódó láncolata, amely a költőnél egyszersmind a bűn és bűnhődés láncja is, az ok és okozat felismerésén túl a népek életének folytonosságát, megszakíthatatlan állandóságát és organikus fejlődését is példázhatja. A visszajáró mult kísértő alakjai - helyes beállítás mellett - azt mutatják meg, hogy a mult látogat bennünket, mint furcsa idegen és nem mi fordulunk a mult felé. Bennünket a jövő hív és a mult kísért; a jövő emel, de a mult visszahúz. Válasz-

tanunk. De a jövőt csak együtt választ-
hatjuk, mert nemcsak emberek, hanem ma-
gyarok vagyunk, s nem csupán a költőnek,
de mindegyikünknek egy a sorsa magyarsá-
ga sorsával, akinek a lelkét a költő da-
lameg tudja fogni. Az ifju is odahajtja
fejét a négy-öt busuló fejéhez s belőle
is felfakad az egész nemzet örök kérdé-
se: miért is ?

Ha a költő szava tudatossá teszi az
ifjuban, hogy elszakíthatatlan fia egy
nehézsorsu népnek, annak is tudatára öb-
reszti, hogy ez a nép tagja a népek csa-
ládjának. A Duna-tájon, a történelem e-
gyik viharsarkában nem élhet társtalannul
a magyar. Nemcsak alkalmi politikai jel-
szó, de üsztönös költői megérzés, hogy a
kis-népek árvaságukban egymásra vannak
utalva, hogy van közös cél és az együt-
tes szenvedésekben közös alap a kölcsö-
nös megértéshez.

A nevelés az egyén és közösség között
harmóniát akar teremteni. Van-e ennek a
harmóniának értékesebb biztosítóka, mint

a szociális igazságérzés kifejlesztése? Ebben a vonatkozásban a költő világképéből valósággal áradnak a nevelői hatások. Az osztálybűnök ostromozása, a nép bajainak szembeállítása a felelőtlen gazdagok könnyelmű önzésével, a földkérdés igazságtalanságainak Dózsa hangján fenyegető feltárása; mind-mind remek nevelői alkalmak a szociális érzék finom csiszolására és e visszapillantás segítségével a fejlődés és átalakulás eredményeinek megállapítására is.

A fejlődés és a társadalmi rend népi alapjainak és eszközeinek értékelését és tudatos megbecsülését láthatja meg az ifjú abban, amit Ady é az akkor még csak sejtett és várt - forradalmakról dalolt. A tettek erejét és a bátrak érdemét előre koszorúval illeti a költő. Ezt a koszorút, amely friss és nem fonnyadt el, még bátran veheti elő a mai nevelő az egy napos virágból font alkalmi alkotások helyett.

A világkép, amely végül is felnyu-

nyulik az egyetemes emberiség örökszép, de még elérhetetlen magasságába, olyan vágyakozások forrása, amelyeknek nevelői értékét a háboru borzalmai, az emberi lealjasodás kegyetlen emlékei után nem lehet eléggé megbecsülni. Békére, emberisésségre és kölcsönös megértésre szomjaznak a népek és a nevelőknek erre kell nevelniük az embert. Ehhez nyújt nagy erősséget Ady Endre a nevelőnek, mert verseiben:

Életet és hitet űzen egy halott
Nektek, fiatal, elhagyott testvérek
-Az olvasztó Tűzet küldi a hamu...

Ady nevelői értékéhez azonban nem könnyű hozzáférni. Fáradságos munka, gondos igyekevs és alapos nevelői készség kell ahhoz, hogy ebből a gazdag tárnából a nevelő-kincseket felhozzuk. A fáradságot megéri és az igyekezetet sokszorosán visszafizeti a nevelő egyetlen jutalma: az eredmény.

Aki a költőt és a nevelői hivatását egyformán és igazán szereti, aki ép úgy megérti a költő hangját, mint az új if-

juság új vágyait: boldog örömmel igyekszik arra, hogy Ady segítségével is nevelhessen.

Jegyzetek.

1. Delvolvé Jean: La Technique éducative.
Alcan. Paris. 1922. 275 l. Idézi:
Kiss Árpád: Az emberi felszabadulás útja c. művében 57. lap
De receni könyvek 1945.
2. Ferrière Adolphe: L'École active et la paix./Bureau Internationale d'Éducation. Troisième Cours pour le personnel enseignant./Geneve, 1930. Idézi Kiss Árpád i.m. 58. lap.
3. Kiss Árpád i.m. 70. lap.
4. Imre Sándor: Neveléstan Bp. 1942. 259. lap.
5. Imre Sándor: i.m. 254. lap.
6. Wessely Ödön: A modern pedagógia útjain.
Bp. 1910. 337. lap
7. Wessely Ödön: i.m. 339. lap
8. Wessely Ödön: i.m. 333. lap.
9. Pedagógiai lexikon, Bp. 1936. 931. lap
10. Pintér Jenő: Irodalomtörténet a gimn. VIII.o. számára. Bp. 1930.
11. Bakács István-Vincze Frigyes: Irodalomtörténet a felsőkereskedelmi iskolák számára. Bp.
12. Bakács István-Vincze Frigyes: i.m.
13. Első könyvünk. Az új ált. isk. tankönyve.
Bp. 1947.
14. Komlós Aladár: Az új magyar lira. Bp.
50. lap.
15. Lengyel Balázs: A-m ai magyar lira.
Bp. 1948. 9. lap.
16. Sik Sándor: Gárdonyi, Ady, Prohászka
Bp. 1926. 160. lap
17. Sik Sándor: i.m. u.o.

Irodalom.

1. Ady összes versei.
2. Földessy Gyula: Ady Endre Bpest, 1919.
3. Szekfü Gyula: Három nemzedék Bp. 1921.
4. Révész Béla: Ady Endre életéről, verseiről, jelleméről. Gyoma 1922.
5. Révész Béla: Ady tragédiája. Bp. 1924.
6. Benedek Marcell: Ady breviárium Bp. 1924.
7. Ady Lajos: Ady Endre 1923. Bp.
8. Schöpflin Aladár: Írók, könyvek, emlékek Bp. 1925.
9. Schöpflin Aladár: Ady Endre Bp. 1934.
10. Makkai Sándor: A magyar fa sorsa. Bp. 1927.
11. Szász Károly: A magyar fa sorsa. Makkai püspök Ady-könyvének bírálata Bp. 1927.
12. Horváth Cyrill: Ady Endre hite, erkölce és magyarsága. B.H. 1927.
13. Joó Tibor: Ady arca a történetphilosophia megvilágításában Szeged 1928.
14. Sik Sándor: Gárdonyi, Ady, Prohászka. Bp. 1928.
15. Bölöni György: Az igazi Ady. Páris 1934.
16. Komlós Aladár: Az új magyar líra. Bp.
17. Komlós Aladár: Irodalmunk társadalmi háttere Bp. 1948.
18. Hatvany Lajos: Ahány párt, annyi Ady Bp. 1948.

19. Révai József: Ady 1945. Bp.
20. Halász Előa: Nietzsche és Ady Bp. 1942.
21. Lengyel Balázs: A mai magyar líra. Bp. 1948.
22. Weszely Ödön: Bevezetés a neveléstudományba. Bp. 1933.
23. Weszely Ödön: A modern pedagógia útjain. Tanulmányok Bp. 1910.
24. Imre Sándor: Neveléstan. Bp. 1943.
25. Kiss Árpád: Az emberi felszabadulás útja. Bp. 1945.
26. Brisits Frigyes: Irodalomfilozofia. Bp. 1928.
27. Sik Sándor: Esztétika.
28. Mátrai László: Élmény és mű Bp. 1940.
29. Karácsony Sándor: Az irodalmi nevelés Bp. 1941.
30. Kerecsényi Dezső: A magyar olvasókönyvről. /különlenyomat a budapesti evang. gimn. 1930-31. évi értesítőjéből./
31. Kerecsényi Dezső: Középiskolai irodalomismeretünk a változás útján.
32. Szabó Dezső: Az egész látóhatár Bp. /A középiskoláról II. kötet 118 lap Ady síremléke. III. k. 266. lap/
33. Várkonyi Nándor: Az újabb magyar irodalom Bp. 1942.

34. Szerb Antal: Magyar irodalomtörténet
Kolozsvár 1934.
35. Ady-versek: Magyarázatos kiadás az
ifjúság számára. Közrebocsátotta
Párkányi Norbert Bp. 1925.
36. Trencsényi-Waldapfel Imre: Humanizmus
és marxizmus Bp. 1948.

Tartalom.

I. Fejezet.

Lapszám

Érték a nevelő munkájában. Az érték tudományos felismerése és kettős jelentése. Érték és szükséglet. Az értékek tudományos elrendezése. Az értékfogalom tapasztalati alapja. Az egyén értékrendezése. A nevelő szerepe az értéksor kialakításában és az ehhez szükséges ismeretek. Értékrendszerek. A nevelői érték fogalma és elhelyezése az értékrendszerekben. Reális és ideális értékek. A hagios, mint az ideális értékek foglalatja. A bios értékei. A nevelő útja a szükségességtől, hasznától és a kellemestől a logosig, ethoszig és az ideális szöpig. Az értékpedagógia. 3

II. Fejezet.

Az értéksorrend kialakításának tényezői. A külső tényezők számos adottság eredői. A nevelő és a külső tényezők. A kor értékelő számbevétel. A mi korunk nevelői hatása a gyermek lelkére. A változások és emlékek környezeti hatása. A megújulás vágyának elemi ereje. 16

III. Fejezet.

A nevelő célja. A célfelismerés nehézségei. A nemesedő ember eszméje. Az értékek elrendezése a cél érdekében. Az értelmi nevelés. Az ismeretközlés anyagának a célhoz igazítása. Az irodalomtanítás neve-

lői jelentősége és helyes módszere. 20

IV. Fejezet

A pedagógiai értékelés és a korszerű értékelés az irodalomban. A takarítás és tulzott óvatosság veszedelmei. Hiányérzet a kehdözött irodalomtani-tás nyomán. Ady példája.

28

V. Fejezet

Ady ismertetése a régi iskolában. Hivatalos képek a költőről. Ady tanításának mai lehetőségei. A tervszerű és fokozatos előkészítés az egész Ady befogadására.

32

VI. Fejezet.

Az alkotó és az alkotás összefüggése. Ady élete és versei; bűnei és őszinte büntudata. Átmeneti korszak költője, aki nyugtalanul keresi az élet elveszett biztos pontjait. Kettős öntudat. Utja Istenhez. Ady Istene. Istenkeresésének nevelői értéke. A jó és a rossz küzdelme szerelmi költészetében. Szerelmi költészetének nevelői nézőpontja. Az egyén és közösség kapcsolata: a felelősség tudata. Ennek nevelői igazolása. Ady szimbolikája. E szimbólumoknak a már meglevő ismeretanyaghoz kapcsolódása. A szimbolikus előadásmód nevelői értéke.

38

VII. Rejezet

Ady világképe. A magyarság és a költő sorsazonossága. Fajának bűnei, a múlt bűnei. A nemzedékek végzetes kapcsolata. A költő próféciai. A szomszéd népek és kis-nemzetek közös sorsa. A szociális igazságkeresés. A föld népe és a városi proletár. A forradalom sejtése és várása. A világkép felhője: a halál. A világkép egyes vonásainak nevelői méltatása.

VIII. Fejezet.

A költő egész világképének együttes nevelői vizsgálata. A felolvasósgtudat kiemelése. A múlt és jövő összefüggéseinek felismerése. Kötöttségek a közösséghez: magyarsághoz, a népekhez, az egész emberiséghez. Mindezeknek nevelői értéke és jutalma.

Jegyzetek

Irodalom

69

75

76